

DVA PŘÍSTUPY K EXTERNÍ EVALUACI ODBORNÝCH ŠKOL

STANISLAV MICHEK

Anotace: Příspěvek rozebírá dva podobné přístupy k externí evaluaci v odborném vzdělávání zaměřené na zajišťování a rozvoj kvality školy. Nejprve si všímá procesů spojených s externí evaluací ve vzdělávací politice na evropské úrovni. Poté popisuje a částečně hodnotí evropskou metodiku Peer Review. Stejná pozornost je věnována tuzemskému programu hodnocení kvality vyššího odborného studia „EVOS“. Na závěr jsou porovnávány shodné prvky a rozdíly obou přístupů.

Klíčová slova: zajišťování kvality odborného vzdělávání a přípravy, evaluace, autoevaluace, externí evaluace, Peer Review, hodnocení kvality

Abstract: The article analyses two similar approaches of external evaluation in vocational education and training focused on quality assurance and quality development of school. In the first instance it perceives processes links to the external evaluation in educational policy on European level. After it describes and partly assesses European methodology Peer Review. Same attention is paid to national programme of quality evaluation for post-secondary technical education „EVOS“. At the conclusion are compared similar elements and differences of the both approaches.

Key words: quality assurance of vocational education and training, evaluation, self evaluation, external evaluation, Peer Review, quality evaluation

Úvod

Probíhající školská reforma, iniciovaná společenským převratem na začátku devadesátých let, reflektující potřeby společnosti 21. století – společnosti vědění, připravená dokumentem Národní program rozvoje vzdělávání v České republice (2001), reforma uzákoněná školským zákonem (zákon č. 561/2004 Sb.) změnila situaci v evaluaci škol. Od roku 2005 mají školy povinnost pravidelně realizovat autoevaluaci školy (v zákoně a navazující vyhlášce se hovoří o vlastním hodnocení školy). Autoevaluace je též jedním z podkladů pro hodnocení Českou školní inspekcí a může být předmětem hodnocení zřizovatelem (§ 12 školského zákona). Externí evaluaci školy však nemusí provádět pouze kontrolní orgány se zaměřením na kontrolu, ale může být realizována primárně jako nástroj rozvoje školy na základě výměny zkušeností a doporučení rovnocenných partnerů. Příspěvek se zabývá právě touto formou evaluace. Popisuje, co se v této oblasti odehrává na evropské úrovni. Přináší odpovědi na otázky: Co to je Peer Review? A jak probíhá? Též rozebírá, co bylo doposud realizováno v této oblasti v tuzemsku.

1 Role Peer Review ve vzdělávací politice v odborném vzdělávání a přípravě v Evropě ve vazbě na kvalitu odborného vzdělávání a přípravy v dokumentech vzdělávací politiky

Na obecné úrovni lze v poslední dekádě v Evropě zaznamenat zvyšující se důraz na kvalitu vzdělávání, v daném případě na zajišťování kvality odborného vzdělávání. Zajišťování kvality odborného vzdělávání a přípravy se stalo předmětem zájmu EU usnesením Rady Evropské unie z prosince 2002 a prohlášením evropských ministrů odpovědných za vzdělávání v členských zemích Unie, které bylo přijato na zasedání v Kodani ve dnech 29. a 30. listopadu 2002: „Podpora spolupráce v zajišťování kvality se zvláštním zaměřením na výměnu modelů, metod a společných kritérií a principů kvality v odborném vzdělávání a přípravě“ (Usnesení Rady, 2003). Ve Společném rámci zajišťování kvality (CQAF), zveřejněném v roce 2004 (Technical Working Group 'Quality in VET', 2004), je při vymezování kvality na úrovni národních systémů či poskytovatelů odborného vzdělávání a přípravy (OVP)¹ kladen důraz na uplatňování Demingova cyklu kvality PDCA a jako potřebná metodika CQAF je zmiňována autoevaluace a Peer Review. Tento vývoj v evropské vzdělávací politice koresponduje s vývojem, kdy v jednotlivých zemích jsou vytvářeny modely pro evaluaci kvality poskytovatelů OVP. Některé z iniciativ v oblasti evaluace vychází z poznatků teorie řízení kvality, zejména z Demingova cyklu kvality PDCA, a jsou inspirovány systémy řízení kvality využívanými v komerční sféře (normy řady ISO 9000:2000, model excelence EFQM, metoda Balanced ScoreCard apod.). Dalšími podněty k evaluaci poskytovatelů OVP jsou inspekční činnost, audity provedené externími agenturami a autoevaluace.

V návaznosti na činnost Odborné pracovní skupiny „Quality in VET“² a Evropské sítě pro zajišťování kvality v odborném vzdělávání a přípravě (ENQA-VET)³ bylo Evropskou komisí navrženo Doporučení Evropského parlamentu a Rady o zavedení evropského referenčního rámce pro zajišťování kvality v odborném vzdělávání a přípravě (Proposal for a Recommendation ... 2008), které bude schvalováno Evropským parlamentem a Radou během Českého předsednictví EU v první polovině roku 2009. Peer Review je v Doporučení uvedeno spolu s autoevaluací jako nástroj pomoci poskytovatelům OVP ke zlepšení kvality nabídky vzdělávání.

Pod ENQA-VET v období 2008-2009 pracuje tematická skupina Peer Review, jejímž posláním je podporování aktivit spojených s Peer Review, rozvíjení rámce, procesu a struktury pro Peer Review (příprava Peer expertů, rozvoj sítě Peer Review,

1 Z angl. Vocational education and training (VET) přeloženo dle Tissot (2004) jako odborné vzdělávání a příprava (OVP): Příprava a vzdělávání, jehož cílem je získat kvalifikaci a odborné způsobilosti použitelné na trhu práce.

2 Viz Technical working group „Quality in VET“ dostupný na <http://communities.trainingvillage.gr/quality>

3 O Evropské síti pro zajišťování kvality odborného vzdělávání a přípravy více na www.enqavet.eu

zajištění finanční podpory realizace Peer Review) a sestavení a udržování registru expertů Peer Review (Gutknecht-Gmeiner, 2007b). Zdá se, že Peer Review bude v budoucnu v evropské vzdělávací politice v OVP náležitě podporováno, tak aby napomáhalo rozvoji poskytovatelů OVP. Na místě je otázka, o jaké důkazy přínosu Peer Review se opírají dokumenty evropské vzdělávací politiky.

2 Peer Review

Poznatky nejen autoři dokumentů evropské vzdělávací politiky o Peer Review čerpají zejména z mezinárodního pilotního projektu AT/04/C/F/TH-82000, „Peer Review in initial Vocational Education and Training“⁴ z programu Leonardo da Vinci jehož cílem bylo adaptovat z vysokoškolského prostředí Peer Review v odborném vzdělávání a přípravě v 11 zemích (Rakousko, Německo, Dánsko, Finsko, Maďarsko, Itálie, Nizozemí, Portugalsko, Rumunsko, Velká Británie a Švýcarsko), který byl realizován v období 2004–2007. V tomto projektu bylo mezinárodní Peer Review realizováno od dubna do listopadu 2006 u 15 poskytovatelů OVP z devíti zemí (vždy po jednom poskytovateli z Dánska, Nizozemí, Maďarska, Portugalska, Velké Británie, z Rumunska, dva byly z Rakouska, tři z Finska a čtyři z Itálie) za koordinace Rakouského ústavu pro výzkum odborného vzdělávání (ÖIBF). Evaluační zpráva projektu (Speer, 2007) založená na meta-evaluaci příručky pro Peer Review (Gutknecht-Gmeiner, 2007a), telefonickém interview Peer, dotazníkovém šetření (pro zúčastněné Peer, pro ředitele zúčastněných poskytovatelů OVP, pro Peer Review facilitátory), analýze dokumentů (zpráv, autoevaluačních zpráv a Peer Review zpráv z pilotních poskytovatelů OVP) hodnotí Peer Review jakou vhodný a užitečný postup evaluace.

Další zkušenosti s Peer Review byly v Evropě učiněny v roce 2007 v navazujícím projektu „Peer Review extended“ jehož cílem bylo využít Společný rámec pro zajišťování kvality (CQAF) při externí evaluaci poskytovatelů OVP prostřednictvím Peer Review. Zde bylo mezinárodní Peer Review realizováno u čtyř poskytovatelů OVP (po jednom z Maďarska, Německa, Rakouska a Španělska).

Od roku 2007 do 2009 je realizován třetí mezinárodní projekt s názvem „Peer Review Extended II - Transfer and further development of the European Peer Review methodology as an element of the Common Quality Assurance Framework (CQAF)“ (LLP-LdV/TOI/2007/AT/0011). Cílem tohoto projektu je uzpůsobit Peer Review pro další odborné vzdělávání a přípravu a pilotně ověřit Peer Review u 6 poskytovatelů OVP (jednoho z Portugalska, dvou z Dánska a tří z Rakouska).

Co to je Peer Review? Terminologie v oblasti evaluace vykazuje určité nedostatky a není vždy jednoznačná (Nezvalová, Obst, Prášilová, 1999; Prášilová, 2006; Vašátková, 2006). V dostupné české pedagogické literatuře termín Peer Review není doposud zmiňován. Psychologický slovník (Hartl, Hartlová 2000) vymezuje termín *Peer* jako „vrstevník“. Velký anglicko-český slovník (Hais, Hodek 1992) překlá-

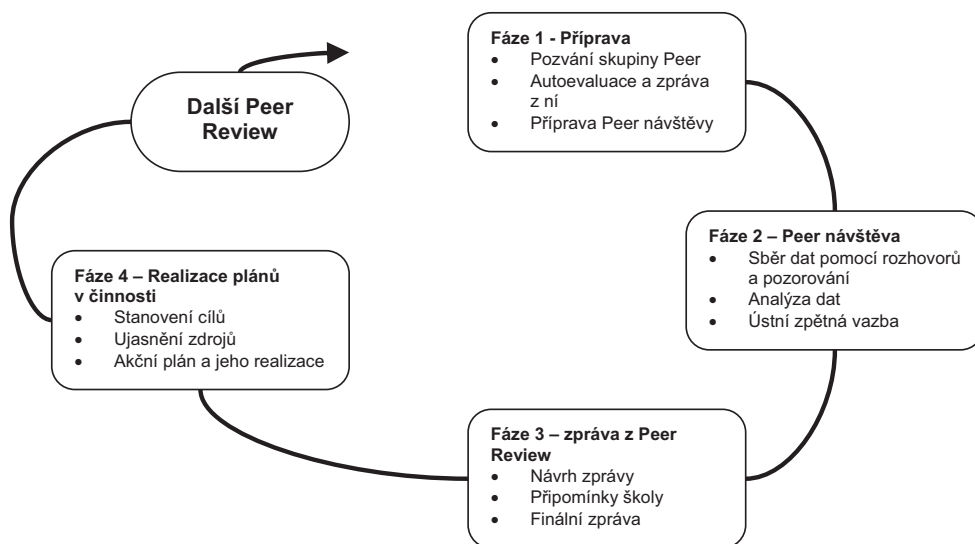
4 Viz www.peer-review-education.net

dá *Peer* v tomto souvisejícím významu jako „sobě rovný, rovnocenný člověk stejné kvality“ a *Review* překládá z obecného jazyka jako „zpětný pohled; pohled do minulosti; opětovný pohled; kontrola“ nebo čerpá z právního prostředí „přezkoušení, přezkoumání, revize dovolání, odvolání, obnova“. Slosloví „Peer Review“ popisuje pouze Konopásková (2003), kdy se jedná o „rovnocennost ve vzdělání, v pracovní pozici“. Uvádí též, že Peer Review používají i podniky, které si nechávají posoudit svou účetnickou a auditorskou činnost pracovníkem z jiného podobného a z různých hledisek rovnocenného podniku.

V zahraniční literatuře popisuje Gutknecht-Gmeiner (2007a) Peer Review pro OVP jako „lidskou a přátelskou“ metodu externí evaluace pocházející z prostředí univerzit, kdy si partneři z podobného prostředí, na stejné úrovni na základě provedené autoevaluace vyměňují zkušenosti. Zároveň Peer Review je realizováno prostřednictvím návštěvy zástupců spřátelených institucí zaměřené na výměnu zkušeností pomocí analýzy dokumentů a řízených rozhovorů.

Z uvedeného lze vyvodit, že Peer Review je forma externí evaluace poskytovatele OVP. Dochází při ní k vzájemnému rovnocennému systematickému hodnocení různých činností vzdělávacích organizací (řízení, personalistika, vzdělávací proces, podmínky vzdělávání apod.), kdy poskytovatel OVP je posuzován skupinou Peer. Peer Review vychází z již realizované autoevaluace poskytovatele OVP.

Cílem Peer Review je podpořit evaluovanou školu v zajišťování a rozvoji kvality poskytovaného vzdělávání. Zaměřuje se spíše na rozvoj organizace, zvýšení profesionality zúčastněných škol než na skládání účtů a kontrolu.

Obr. 1: Čtyři fáze procesu Peer Review (Gutknecht-Gmeiner, 2007a)

Gutknecht-Gmeiner (2007a) pro poskytovatele OVP uvádí tyto přínosy Peer Review:

- získání zpětné vazby ke svým činnostem od kolegů ze stejného prostředí,

- obeznámení se s vnějším pohledem,
- prezentování svých silných stránek a poukázání dobré praxe,
- identifikování bolavých míst a slabých stránek,
- zapojení se do vzájemného učení s kolegy z jiné instituce,
- zvýšení schopnosti skládat účty svým zainteresovaným stranám,
- ustanovení sítě a spolupráce s dalšími poskytovateli OVP,
- získání externí evaluační zprávy ke kvalitě poskytovaného vzdělávání při porovnání, finančních nákladů.

Peer Review je možno organizovat za předpokladu domluvy nejméně dvou poskytovatelů OVP („Peer to Peer“). Proces, na jehož kvalitě jsou závislé přínosy pro evaluovaného poskytovatele OVP, se skládá ze čtyř fází (viz obr. 1):

1. Peer Review je zahájeno přípravnou fází. To znamená, že dojde k rozhodnutí o realizaci Peer Review mezi partnerskými organizacemi. Dále je poskytovatelem OVP, který bude evaluován, provedena autoevaluace a sepsána autoevaluační zpráva. Je otevřenou otázkou, zdali může být provedena kvalitní externí evaluace, pokud evaluovaný poskytovatel provede chyby v autoevaluačním procesu, pokud jsou nevhodně motivováni aktéři autoevaluace, nejsou vytvořeny podmínky pro racionálně provedenou autoevaluace (např. bezpečné prostředí, otevřená atmosféra, etický přístup managementu poskytovatele OVP k učitelům) apod. K Peer Review musí být připravena skupina Peer od partnerské organizace evaluovaného poskytovatele. Na personálním obsazení, dovednostech jednotlivých členů skupiny, sehranosti týmu určitě závisí úspěšnost Peer Review. V přípravné fázi je obvykle odsouhlasen harmonogram a podmínky návštěvy poskytovatele OVP včetně výběru oblastí kvality, jimž je věnována při návštěvě pozornost.
2. V druhé fázi proběhne návštěva poskytovatele OVP, která je pro zúčastněné hlavní aktivitou procesu Peer Review. Skupina Peer navštíví poskytovatele OVP a uskuteční externí evaluaci. Po porozumění autoevaluační zprávě skupinou Peer, tj. analýze dokumentů je evaluace založena především na rozhovorech se zainteresovanými stranami a pozorováních uskutečněných během návštěvy. Kvalita Peer Review je tak závislá na tom, jak dobře skupina Peer umí analyzovat z dostupných dokumentů (zejména autoevaluační zpráva, ale i informace o poskytovateli zveřejněné na jeho webových stránkách či z jiných dokumentů poskytnutých poskytovatelem) silné stránky či příležitosti ke zlepšení v evaluovaných oblastech kvality. Dalším determinujícím prvkem Peer Review je schopnost vedení rozhovorů a pozorování, tj. metod sběru dat z kvalitativního výzkumu (blíže např. Kerlinger, 1972; Švaříček, Šedřová a kol., 2007). Nezodpovězenou otázkou zůstává jaké množství dat a v jaké kvalitě mohou získat členové skupiny Peer, pokud se při své běžné práci např. učitelů, manažerů nevěnují cíleně těmto výzkumným metodám. Na závěr své návštěvy poskytne skupina Peer evaluované organizaci ze získaných informací prvotní ústní zpětnou vazbu.
3. Po návštěvě poskytovatele OVP napíše skupina Peer první verzi zprávy.

Zpráva je potom připomínkována poskytovatelem OVP a následně externí skupinou dokončena do finální podoby.

4. Čtvrtá fáze je významná pro zlepšení vzdělávání poskytovaného poskytovatelem a pro realizaci organizačních změn: výsledky a doporučení z Peer Review jsou přeměněny v konkrétní aktivity ke zlepšení, které jsou naplánovány a poté i zrealizovány.

Kdo je Peer? Podle Gutknecht-Gmeiner (2007a) Peer je osoba, která a) je na stejné úrovni jako je osoba/osoby, jejíž/jejichž výkon je evaluován; b) pracuje v podobném prostředí (či v podobné organizaci); c) je z vnějšího prostředí a je proto nezávislá; stojí mimo vzdělávací organizaci, ale důvěrně je obeznána s vlastnostmi organizace; d) kritický přítel – „osvícené oko“ které s mimořádnou citlivostí zvládne jistý vnitřní osobní nesoulad ve vztahu ke vzdělávací organizaci: přítel je člověk pozitivního postoje, kritik naopak přináší negativní soudy a netoleranci k chybám.

Skupina Peer - externích expertů přichází do školy z vnějšku – z jiných institucí, nicméně, pracují v obdobném prostředí a její členové mají zkušenosti, odborný vhled a znalosti o evaluovaném subjektu (např. podobné hodnoty, profesní kompetence a postoje, používají stejný jazyk). Jsou to nezávislé osoby, které jsou na stejné úrovni jako evaluovaní. Ve vztahu ke škole jsou nezávislí. Skupinu Peer lze přirovnat ke skupině kritických přátel (viz MacBeath, Schratz, Meuret, Jakobsen 2006; Vašátková 2006). Otázkou je do jaké míry Peer umí být pouze návštěvníkem školy a do jaké míry je to osoba, která klade provokativní otázky, nahlíží na skutečnosti z jiného úhlu pohledu a jako přítel podrobuje práci školy kritice. Do jakých rolí se Peer dostává? Je to pouze člověk zvenčí z podobného prostředí s porozuměním k silným a slabým stránkám organizace? Či je to vědec s potřebným „technologickým“ vybavením, který chce a dovede korektně odhalit podstatu věci? Nebo je to kontrolor, který přezkoumává a posuzuje předložené důkazy?

Podle evropské metodiky Peer Review (Gutknecht-Gmeiner, 2007a) se před návštěvou poskytovatel OVP a skupina Peer dohodnou na evaluaci některých oblastí, z tohoto seznamu oblastí kvality:

Oblast 1:	Kurikulum
Oblast 2:	Učení a výuka
Oblast 3:	Hodnocení
Oblast 4:	Výsledky učení
Oblast 5:	Sociální prostředí a přístup
Oblast 6:	Řízení a administrativa
Oblast 7:	Firemní kultura a strategické plánování
Oblast 8:	Infrastruktura a finanční zdroje
Oblast 9:	Lidské zdroje
Oblast 10:	Pracovní podmínky sboru
Oblast 11:	Vnější vztahy a mezinárodní spolupráce
Oblast 12:	Sociální začlenění a interakce

Oblast 13:	Gender Mainstreaming ⁵
Oblast 14:	Řízení kvality a evaluace

Tyto oblasti kvality a k nim příslušná kritéria, příklady indikátorů a možné zdroje dat pro získání informací o kritériích⁶ vznikly jako kompromis mezi zástupci partnerských organizací z 11 zemí řešících projekt „Peer Review in initial Vocational Education and Training“. Jedná se tak o rámec kritérií, u kterého není patrné z jakých legislativních, kurikulárních dokumentů či dokumentů vzdělávací politiky vychází. Lze se pouze dohadovat, zdali uvedené oblasti jsou založeny na zkušenostech zástupců zúčastněných organizací v projektu, zdali vychází z legislativního prostředí či reflektují rozvoj v oblasti evaluace zúčastněných zemí v projektu. Pro posouzení kvality těchto rozpracovaných oblastí by bylo nutné realizovat šetření, zdali lze pomocí těchto oblastí hodnotit úroveň daných jevů a procesů u poskytovatelů OVP. Tj. zdali při evaluaci zjištěná data odpovídají realitě, zdali navržená opatření učiněná v důsledku získaných zjištění je opravdu nutno realizovat a zdali skutečně povedou k rozvoji organizace.

3 Program hodnocení kvality vyššího odborného studia „EVOS“

„Program hodnocení kvality vyššího odborného studia (EVOS)“, byl nestátní tuzeckou aktivitou. Jeho iniciátorem bylo v roce 1995 Sdružení škol vyššího studia (SŠVS) za přispění grantu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Podle webových stránek SŠVS bylo podle programu EVOS v letech 1995 – 2000 hodnoceno 20 vyšších odborných škol s 26 studijními programy.

Motivy podle Karpíška (2003) pro vytvoření programu „EVOS“ byly: snaha posílit postavení nového prvku vzdělávací soustavy, získání důvěry laické a odborné veřejnosti včetně potenciálních zájemců o studium v nový typ škol a zájem o externí pohled vedoucí k rozvoji škol.

Program EVOS měl za cíl:

- zprostředkovávat veřejnosti informace o kvalitě jednotlivých vyšších odborných škol a jejich studijních oborů,
- poukázat na ty školy, které splňují nároky na kvalitní vyšší odborné studium,
- napomáhat školám při jejich rozvoji.

Dle průzkumu (Karpíšek, 2003) realizovaném v roce 1999 lze konstatovat, že se povedlo dosáhnout zapojeným vyšším odborným školám těchto cílů, neboť na školách oceněných programem „EVOS“ bylo o 20% více přijatých, kteří měli zájem o kvalitu školy. Všechny z těchto oceněných škol v rozšířené podobě existují a roz-

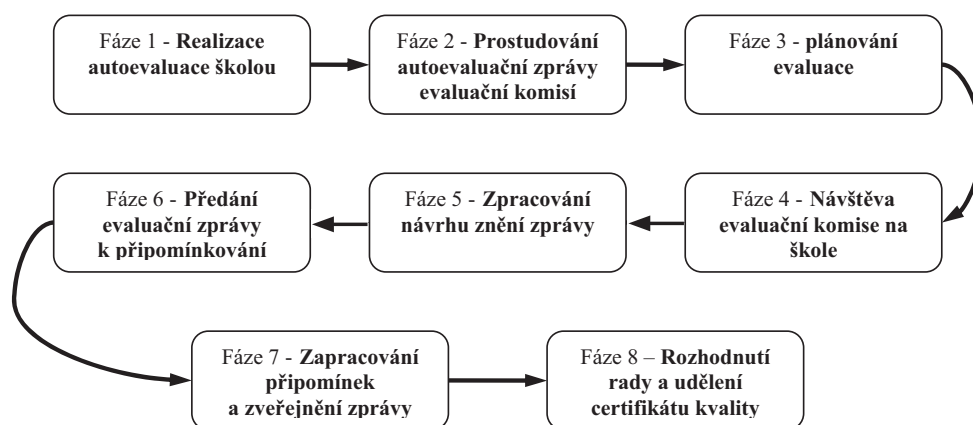
5 Metoda genderového mainstreamingu (postup, ve kterém jsou všechny koncepční, rozhodovací a vyhodnocovací procesy ve všech fázích jejich přípravy a provádění podřízeny hledisku rovnosti příležitostí mužů a žen) představuje jeden z neúčinnějších nástrojů k odstraňování nerovností mezi pohlavími. Více viz www.mpsv.cz

6 Oblasti kvality, kritéria, příklady indikátorů a možné zdroje dat pro získání informací o kritériích jsou rozpracovány v dokumentu „The 14 European Quality Areas“ .

víjí se do současnosti a stále získávají další zájemce o studium. Dvě z těchto škol nabízejí i bakalářské studium a transformací z VOŠ Jihlava dokonce vznikla v roce 2004 první neuniverzitní veřejná vysoká škola v ČR.

Program EVOS využíval poznatky z autoevaluace při následné externí evaluaci školy. Program byl založen na vzájemné diskusi školy a členů evaluačních komisí nad výsledky práce školy, jejími silnými a slabými stránkami, které se zrcadlily v autoevaluační zprávě. V každé komisi měl být v optimálním případě zastoupen jeden: odborník z hospodářské či sociální praxe; zástupce vysoké školy obdobného zaměření a obdobného typu studia na VŠ jako je posuzovaný studijní program; odborník schopný posoudit řízení a vývoj školy i studijního oboru z pohledu rozvoje postsekundárního vzdělávacího systému jako celku; zástupce jiné VOŠ z oboru.

Předmětem evaluace v rámci programu EVOS byly studijní obory o délce alespoň tří let. Hodnocena byla především kvalita studijního oboru s přihlédnutím k celkové koncepci a struktuře školy.

Obr. 2: Osm fází procesu hodnocení kvality „EVOS“ (upraveno dle popisu na webových stránkách SŠVS)

Program hodnocení kvality EVOS měl 8 fází (viz obr. 2):

Škola nejprve na základě pokynů SŠVS provedla autoevaluaci a vypracovala autoevaluační zprávu. Jak uvádí Karpíšek (2003) program „EVOS“ nekladl příliš silný důraz na podložení závěrů autoevaluace a tvrzení školy evidencí a důkazy. A tak některé autoevaluační zprávy byly založeny spíše na pocitech autora či skupiny spoluautorů, než že by pracovaly daty. K dalšímu zkreslení o silných a slabých stránkách školy mohlo dojít při autorově výběru důkazů pro jednotlivá tvrzení v hodnocených oblastech kvality autoevaluační zprávy. Na samém začátku popisu procesu se nabízí otázka, zdali touto první fází nebyl negativně ovlivněn celý proces hodnocení kvality škol a zdali činnosti realizované v následujících fázích mohly eliminovat tento metodologický nedostatek.

V druhé fázi evaluační komise prostudovala autoevaluační zprávu. Jednalo se o základní dokument, z kterého komise čerpala informace pro následné hodnocení.

Možným problémem, s kterým se členové komise mohli potýkat a který mohl negativně ovlivnit proces hodnocení, byla dovednost členů komise analyzovat jim předložený dokument. Schopnosti kriticky rozeznat slabiny autoevaluační zprávy, posouzení pravdivosti a objektivnosti předkládaných informací a nevyvozování neopodstatněných ukvapených předběžných závěrů založených pouze na základě důvěry v informace ze zprávy se ukazují jako významné pro posouzení kvality školy v programu EVOS. V třetí fázi plánovala komise návštěvu na škole. Během ní došlo ke sladění názorů hodnotitelů na předkládanou autoevaluační zprávu a hodnotitelé domluvili postup práce komise v průběhu návštěvy.

Návštěva evaluační komise na škole ohraničovala čtvrtou fázi. Návštěva se skládala z diskusí nad autoevaluační zprávou se skupinami zainteresovaných osob na vývoji školy, např. vedením školy, učiteli odborných předmětů, učiteli všeobecných předmětů, zástupci studentů, představiteli regionu a regionální praxe a zástupci absolventů VOŠ. Princip triangulace (Gavora 2000, Vašátková 2006) k získání co nejobjektivnějšího pohledu na sledované jevy a procesy byl tak uplatněn pouze v tom rozsahu, že informace ke konkrétnímu jevu při rozhovorech byly získávány od tří skupin respondentů. Uplatnění pravidla „tří“ však již nebylo využito co do počtu využitých nástrojů. V programu EVOS se členové komise „spokojili“ s informacemi získanými „pouze“ z analýzy dokumentů (zejména autoevaluační zprávy) a z rozhovorů se skupinami aktérů školy.

Po návštěvě školy byl v páté fázi zpracován návrh znění zprávy evaluační komisí. V šesté fázi zpráva evaluační komise byla poskytnuta příslušné škole k vyjádření a k případným připomínkám. Po zapracování připomínek školy a schválení výsledků evaluace Řídící radou programu EVOS bylo zveřejněno konečné znění zprávy a hodnocení evaluační komise včetně vyjádření hodnocené školy. Komise použila k hodnocení v těchto oblastech kvality:

- cíle a poslání školy,
- profil absolventa,
- studijní plány, osnovy, organizace studia,
- personální zabezpečení,
- služby pro studenty,
- materiální zázemí,
- systém zajišťování a zvyšování kvality

pětistupňovou hodnotící stupnicí (od 1 bodu při zjištění závažných nedostatků v dané oblasti až po 5 bodů, kdy oblast dosahovala výborné úrovně). Absence kritérií kvality v programu EVOS neumožnila při autoevaluaci a následné externí evaluaci určit, zda bylo dosaženo očekávání a vytčených cílů v oblastech kvality a dosažení žádoucího stavu. Nebylo potom možné zvolit konkrétní indikátory, pomocí kterých by byla prokazatelná úroveň dosažených cílů, a nebylo možno podat informaci o současném stavu sledovaného jevu (parafrázováno dle Nezvalová, Obst, Prášilová, 1999; Vašátková, 2006). Hodnocení tak bylo závislé pouze na výpovědi autorů autoevaluační zprávy a na odborném posouzení členů komise.

Prošla-li hodnocená škola a studijní obor úspěšně na základě rozhodnutí Řídící rady programu EVOS potvrzující rozhodnutí komise, tak získala právo na udělení

certifikátu, který měl dvě úrovně: certifikát vysoké kvality a certifikát kvality. Podle webových stránek SŠVS certifikát kvality byl škole udělen na základě přidělených bodů v případě, že bodové ohodnocení v žádné ze sedmi hodnocených oblastí nekleslo pod hodnotu 3 body (tj. byly zjištěny ne velmi závažné nedostatky, které lze odstranit během poměrně krátkého období; oblast hodnocení dosahovala lepší, než minimální předpokládané úrovně) a certifikát vysoké kvality VOS byl škole udělen v případě, že součet bodového ohodnocení v sedmi oblastech byl alespoň 27 bodů a zároveň hodnocení žádné oblasti nebylo horší než 3 body.

4 Porovnání Peer Review a programu hodnocení kvality „EVOS“

Na základě informací známých o evropské metodice Peer Review a programu „EVOS“ lze učinit srovnání shodných prvků a rozdílů jednotlivých přístupů.

Za **shodné** ve zmíněných přístupech k externí evaluaci lze považovat možné využití **autoevaluace při následné externí evaluaci**, které podporuje kvalitu i efektivitu práce poskytovatele OVP (synergický efekt). U obou přístupů je podobný samotný **proces** evaluace a **složení týmů** realizujících externí evaluaci.

Za **rozdílné** lze považovat **cíle** jednotlivých přístupů. Cílem Peer Review je podpořit evaluovaného poskytovatele OVP v zajišťování a rozvoji kvality poskytovaného vzdělávání. Cílem programu EVOS bylo zprostředkování informací o kvalitě jednotlivých vyšších odborných škol a jejich studijních oborů a až druhořadě se zaměřoval na rozvoj školy. Charakteristické pro program EVOS byla kontrola a skládání účtů (akontabilita).

Každý z přístupů má odlišný **předmět evaluace**. V případě Peer Review je to organizace jako celek. U programu „EVOS“ šlo o kvalitu studijního oboru / studijních oborů s přihlédnutím k celkové koncepci a struktuře školy.

V návaznosti na odlišné cíle a předmět evaluace jsou u obou přístupů rozdílné **evaluované oblasti kvality** a jejich další strukturování. U Peer Review čtrnáct oblastí kvality s příslušnými kritérii, příklady indikátorů a možnými zdroji dat pro získání informací dokladuje zaměření na vzdělávací organizaci jako celek. Osm oblastí kvality nijak specifikovaných pomocí kritérií a indikátorů programu „EVOS“ spíše směřuje k evaluaci vzdělávacího programu.

Neméně významným rozdílem je **politická podpora** věnovaná Peer Review či programu „EVOS“. Pilotní projekt Peer Review byl realizován na základě objednávky Odborné pracovní skupiny ustanovené v roce 2003 Evropskou komisí a v budoucnu bude tato metodika nadále ze strany Evropské komise a členských států výrazně podporována (viz kapitola 1). Nehledě na to, že je Peer Review rozšiřováno i do zemí, které se nezúčastnily prvního pilotního projektu. Program „EVOS“ byl nestátní tuzemskou aktivitou finančně podporovanou MŠMT v období 1995–2000. Po skončení grantové pomoci již u vyšších odborných škol tato metodika nebyla nadále rozvíjena a podporována ani v jiných oblastech školství. Dokonce se nabízí otázka, zdali tento přístup nebyl zapomenut.

Závěr

V souvislosti s probíhající školskou reformou se aktualizuje naléhavá potřeba věnovat pozornost nejen změnám kurikula, ale i změnám v oblasti evaluace škol. Do popředí se dle Milana Pola (2007) dostávají mnohostranné požadavky: např. povinnost škol skládat účty ze své práce, nutnost práce s daty, která jsou využívána k reflexi vlastní práce, k jejímu hodnocení, k interpretaci reality školního života, k diskuzím, zda a jak věci ponechávat v jejich existujícím stavu či je měnit směrem k vyšší kvalitě. Škola tak v důsledku změn získává rysy učící se organizace. Při rozvoji a zajišťování kvality však škola nemůže být pouze v zajetí dat, informací a hodnocení vygenerovaných uvnitř sama sebe, což je charakteristické pro autoevaluaci. A to ještě autoevaluaci pojímanou tak, že u ní nelze zpochybnit její samotný postup. To znamená, že u ní jsou stanoveny vhodné cíle autoevaluace, vybraným oblastem kvality školy určena odpovídající kritéria a indikátory, k nim vybrány přiměřené nejlépe do jisté míry standardizované nástroje a metody. Za užitečné se jeví doplnit autoevaluaci školy využitím externího pohledu, který je kritický a zároveň lidský a přátelský. Koncepte externí evaluace realizovaná partnery na stejné úrovni, či sociálními partnery využívající autoevaluaci, v textu zmiňovaná metoda Peer Review nebo tuzemský program „EVOS“, pokud se při jejich realizaci vyvaruje metodologických chyb, mohou splnit očekávání s vnějším pohledem směřujícím k rozvoji kvality školy.

Literatura

- Gavora, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-85931-79-6.
- Gutknecht-Gmeiner, M. (ed.) *European Peer Review Manual for initial VET*. Vienna: öibf, 2007a. ISBN 978-3-901966-07-1. On-line dostupné na: <http://www.peer-review-education.net/TCgi/Images/peerreview/20070808102700_Peer_Review_Manual_EN_final_07_08_08.pdf>. [cit. 3. 10. 2008]
- Gutknecht-Gmeiner, M. *Thematic Group „Peer Review“, ENQA-VET Proposal for topics and activities 2008-2009*. Vienna: öibf, 2007b.
- Hais, K.; Hodek, B. *Velký anglicko-český slovník., III. N-S*. 2.vyd. Praha: Academia, 1992. ISBN 80-200-0064-4.
- Hartl, P.; Hartlová, H. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 774 s. ISBN 80-7178-303-X.
- Karpíšek, M.: *Principy zabezpečování kvality studia a služeb na vyšší odborné škole*. In Řízení kvality studia a služeb v krátkých typech terciárního vzdělávání. Principy pro řízení kvality studia a služeb. Sborník příspěvků ze seminářů o řízení kvality v Českých Budějovicích a Zlíně v září a říjnu 2003. Praha CSVŠ, 2003. ISBN 80-86302-29-6.
- Konopásková A. *Co to je, když se řekne Peer?* In Zpravodaj – Odborné vzdělávání v zahraničí, 2003, č. 9, s. 6.

- Kerlinger, F., N. *Základy výzkumu chování: pedagogický a psychologický výzkum*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1972.
- MacBeath, J. - Schratz, M. - Meuret, D. Jakobsen L. a kol. *Serena aneb Autoevaluace škol v Evropě*. Redakce českého vydání: Milan Pol. Žďár nad Sázavou, Fakta, 2006.
- Národní program rozvoje vzdělávání v České republice* (Bílá kniha). Praha: MŠMT, 2001.
- Nezvalová, D., Obst, O., Prášilová, M. *Řízení kvality*. Studijní text. Praha: UK, 1999.
- Pol, M. *Škola v proměnách*. Masarykova univerzita Brno, 2007. ISBN 978-80-210-4499-9.
- Prášilová, M. *Vybrané kapitoly ze školského managementu pro pedagogické pracovníky*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. ISBN 80-244-1415-5.
- Proposal for a Recommendation of the European Parliament and of the Council on the establishment of a European Quality Assurance Reference Framework for Vocational Education and Training*. Brussels: European Commission, 2008.
- Speer, S. *Evaluation report of the Leonardo da Vinci Project Peer Review in Initial Vocational Education and Training*. Cologne: Institut für Evaluation Dr. Beywl & Associates GmbH, 2007.
- Švaříček, R., Šedřová K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.
- Technical Working Group 'Quality in VET' *Fundamentals of a 'Common Quality Assurance Framework' (CQAF) for VET in Europe*. European Commission, Directorate-General for Education and Culture, Vocational Training: Development of vocational training policy, 2004.
- The 14 European Quality Areas*. On-line dostupné na: <http://www.peer-review-education.net/TCgi/Images/peerreview/20071220115949_12%20Quality%20Areas.doc>. [cit. 3. 10. 2008]
- Tissot, P. *Terminology of vocational training policy: a multilingual glossary for an enlarged Europe*. Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities, 2004. ISBN 92-896-0272-4. On-line dostupné na: <http://www.trainingvillage.gr/etv/Information_resources/Bookshop/publication_details.asp?pub_id=369> [cit. 3. 10. 2008]
- Usnesení Rady Evropské unie ze dne 19. prosince 2002 o podpoře zvýšené evropské spolupráce v odborném vzdělávání a přípravě*. In Zpravodaj - Odborné vzdělávání v zahraničí, 2003, příloha II, s. 4.
- Vašátková, Jana. *Úvod do autoevaluace školy*. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc, 2006. ISBN 80-244-1422-8.
- Webové stránky SŠVS. EVOS - garance kvality*: <<http://www.ssvs.cz/evos.html?co=5>>. [cit. 3. 10. 2008]
- Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)*.